

BADIIY ADABIYOTNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

*SAMARQAND VILOYATI,
SAMARQAND ILG'OR KASBIY MAHORAT TEXNIKUMI
ONA TILI VA ADABIYOT FANI O'QITUVCHISI
DAVLATOVA SHOIRA NISHANOVNA*

Annotatsiya

Mazkur maqolada badiiy adabiyotning inson tarbiyasidagi o'rni, yosh avlod ma'naviyati va axloqiy fazilatlarini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Badiiy asarlarning shaxs kamolotiga ta'siri, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishdagi roli, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, badiiy adabiyot vositasida vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik va ma'naviy barkamollik kabi fazilatlarni shakllantirish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: badiiy adabiyot, tarbiya, ma'naviyat, kitobxonlik, yoshlar tarbiyasi, axloqiy qadriyatlar, badiiy asar, komil inson.

Kirish

Har bir jamiyat taraqqiyoti, avvalo, ma'naviy jihatdan yetuk, bilimli va tarbiyali avlodni voyaga yetkazishga bog'liqdir. Yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda ta'lim bilan bir qatorda adabiyotning ham o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, badiiy adabiyot inson qalbiga chuqur ta'sir etuvchi, uning dunyoqarashi va ma'naviy qiyofasini shakllantiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Badiiy adabiyot insoniyatning ko'p asrlik hayotiy tajribasi, orzu-intilishlari, axloqiy qarashlari va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Kitob mutolaasi orqali inson yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlik, adolat va adolatsizlik kabi tushunchalarning mohiyatini chuqurroq anglaydi. Shu jihatdan badiiy adabiyot nafaqat estetik zavq manbai, balki kuchli tarbiya vositasi hamdir.

Bugungi globallashuv davrida yoshlarni turli ma'naviy tahdidlardan asrash, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Bu borada badiiy adabiyotning tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Badiiy adabiyot va tarbiya tushunchalarining mohiyati

Tarbiya jamiyat tomonidan to'plangan ijtimoiy, ma'naviy va madaniy tajribalarni yosh avlodga yetkazish jarayonidir. Tarbiyaning asosiy maqsadi komil insonni shakllantirishdan iborat.

Badiiy adabiyot esa hayotni obrazlar orqali aks ettiruvchi san'at turi bo'lib, inson ruhiyati, kechinmalari, orzu-intilishlari va jamiyatdagi voqea-hodisalarni badiiy

tasvirlaydi. Adabiyotning boshqa san'at turlaridan farqi shundaki, u inson tafakkuri va qalbiga so'z vositasida ta'sir ko'rsatadi. Tarbiya va adabiyot o'zaro chambarchas bog'liq tushunchalardir. Chunki har qanday badiiy asar ma'lum g'oyani ilgari suradi va kitobxon ongiga ma'naviy ta'sir ko'rsatadi. Adabiyot orqali inson hayotiy tajriba orttiradi, turli xarakter va taqdirlar bilan tanishadi hamda ulardan tegishli xulosa chiqaradi.

Badiiy adabiyotning shaxs kamolotidagi o'rni

Inson shaxs sifatida shakllanishida oilaviy tarbiya, ta'lim va ijtimoiy muhit muhim rol o'ynaydi. Biroq badiiy adabiyot ham ushbu jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi.

Kitob o'qigan insonning fikrlash doirasi kengayadi, nutq madaniyati rivojlanadi va dunyoqarashi boyiydi. Badiiy asarlar insonni mushohada yuritishga, voqealarga tanqidiy yondashishga va mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Masalan, Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Oybek kabi adiblarning asarlarida insoniylik, vatanparvarlik, halollik va adolat kabi yuksak fazilatlar ulug'lanadi. Ushbu asarlarni mutolaa qilgan yoshlar ma'naviy jihatdan boyib, hayotga ongli munosabatda bo'lishni o'rganadilar.

Shuningdek, badiiy adabiyot insonning hissiy olamini boyitadi. Asar qahramonlarining quvonchi, tashvishi va kechinmalarini his qilish orqali kitobxonning hamdardlik va mehr-oqibat tuyg'ulari rivojlanadi.

Badiiy adabiyot va ma'naviy tarbiya

Ma'naviyat insonning ichki dunyosi, axloqiy qarashlari va ruhiy olamini ifodalaydi. Ma'naviy yetuk inson jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

Badiiy adabiyot ma'naviy tarbiyaning eng samarali vositalaridan biridir. Chunki unda inson hayoti, jamiyatdagi munosabatlar va axloqiy qadriyatlar badiiy obrazlar orqali yoritiladi.

Adabiyot inson qalbiga ta'sir qilib, unda:

ezgulik;

halollik;

adolatparvarlik;

vatanparvarlik;

insonparvarlik;

bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantiradi.

Ayniqsa, milliy adabiyot namunalarida xalqimizning asrlar davomida shakllangan ma'naviy qadriyatlari o'z aksini topgan. Bu esa yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Badiiy adabiyotning axloqiy tarbiyadagi ahamiyati

Axloqiy tarbiya insonda jamiyat tomonidan e'tirof etilgan xulq-atvor me'yorlarini shakllantirishga qaratilgan. Badiiy asarlarda turli xarakterdagi qahramonlar tasvirlanadi. Kitobxon ular faoliyatini kuzatar ekan, ijobiy va salbiy xatti-harakatlarning oqibatlarini anglaydi. Masalan, halol va mehnatsevar qahramonlarning muvaffaqiyatga erishishi yoki yolg'onchi va xudbin insonlarning qiyinchiliklarga duch kelishi yoshlar uchun muhim hayotiy saboq bo'lib xizmat qiladi. Shu tariqa adabiyot axloqiy tarbiyaning amaliy maktabiga aylanadi.

Yoshlar tarbiyasida kitobxonlikning o'rni

Kitobxonlik madaniyati jamiyat ma'naviy taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Kitob o'qishga odatlangan yoshlar ilmga intiladi, mustaqil fikrlaydi va ma'naviy jihatdan boy bo'ladi.

Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan kitobxonlikni targ'ib qilish muhim vazifa hisoblanadi.

Kitob mutolaasi:

tafakkurni rivojlantiradi;

lug'at boyligini oshiradi;

nutq madaniyatini shakllantiradi;

ma'naviy dunyoni boyitadi;

bilim doirasini kengaytiradi.

Kitob o'qigan yoshlar turli zararli g'oyalarga berilmaydi va hayotga ongli munosabatda bo'ladi.

Milliy qadriyatlarni shakllantirishda badiiy adabiyotning roli

Har bir xalqning o'ziga xos tarixi, madaniyati va qadriyatlari mavjud. Ushbu qadriyatlarni yosh avlodga yetkazishda badiiy adabiyot muhim vosita hisoblanadi.

O'zbek adabiyoti namunalarida:

ota-onaga hurmat;

kattalarni e'zozlash;

mehr-oqibat;

do'stlik;

vatanparvarlik;

mehnatsevarlik kabi qadriyatlar keng targ'ib qilinadi.

Ayniqsa, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy va boshqa adiblar ijodida milliy qadriyatlar chuqur ifodalangan.

Ularning asarlarini o'rganish yoshlarning milliy o'zligini anglashiga xizmat qiladi.

Badiiy adabiyot va vatanparvarlik tarbiyasi

Vatanparvarlik har bir fuqaroning eng yuksak fazilatlaridan biridir. Yurtga muhabbat, uning ravnaqi uchun xizmat qilish tuyg'usi avvalo tarbiya orqali shakllanadi.

Badiiy asarlar yoshlar qalbida Vatanga sadoqat hissini uyg'otadi. Tarixiy mavzudagi romanlar, qissalar va she'rlar orqali o'quvchilar ajdodlarimizning qahramonliklari bilan tanishadilar.

Natijada ularda:

milliy g'urur;

tarixiy xotira;

yurt taqdiriga daxldorlik hissi;

fuqarolik mas'uliyati shakllanadi.

Globalashuv sharoitida badiiy adabiyotning ahamiyati

Bugungi globalashuv davrida turli axborot oqimlari inson ongiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat yoshlar tarbiyasiga ham bevosita ta'sir etadi.

Bunday sharoitda badiiy adabiyot yoshlarni turli ma'naviy tahdidlardan himoya qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Kitob mutolaasi yoshlarni mustaqil fikrlashga, axborotlarni tahlil qilishga va to'g'ri xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Shuningdek, adabiyot milliy o'zlikni saqlash va ma'naviy merosni avlodlarga yetkazishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim tizimida badiiy adabiyotdan foydalanish istiqbollari

Ta'lim muassasalarida badiiy adabiyotdan samarali foydalanish yoshlar tarbiyasini yanada takomillashtirish imkonini beradi. Buning uchun:

kitobxonlik tadbirlarini ko'paytirish;

adabiy kechalar tashkil etish;

zamonaviy kutubxonalarni rivojlantirish;

elektron kitoblar bazasini kengaytirish;

yoshlar o'rtasida mutolaa madaniyatini targ'ib qilish zarur.

Mazkur chora-tadbirlar yoshlarning ma'naviy va intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Badiiy adabiyot inson tarbiyasining eng muhim vositalaridan biridir. U yosh avlodning ma'naviy, axloqiy va estetik kamolotini ta'minlashda beqiyos ahamiyatga ega. Badiiy asarlar orqali inson ezgulik, halollik, adolat, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi yuksak fazilatlarini o'zlashtiradi.

Bugungi kunda yoshlarni barkamol inson qilib tarbiyalash, ularda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va milliy qadriyatlarga hurmat ruhini kuchaytirishda badiiy adabiyotning imkoniyatlaridan keng foydalanish zarur. Chunki kitob insonni ma'naviy yuksaltiradi, tafakkurini boyitadi va komil shaxs bo'lib kamol topishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Navoiy A. *Mahbub ul-qulub*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.
2. Qodiriy A. *O‘tkan kunlar*. – Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
5. Yo‘ldoshev Q. *Adabiyot o‘qitish metodikasi*. – Toshkent: O‘qituvchi.
6. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiyalar.
7. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
8. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
9. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq.
10. Ma’naviyat asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti.